

Heinrich Böll Palavat sielut | Maailmankirjat

suom. Otto Lappalainen, Artemisia edizioni 2007
Aleksis Salusjärvi

Heinrich Böll tunnetaan saksalaisen sotasyllisyyden omantunnon äänenä. On pelättävissä, että osapaino hänen nobelistaan lepää tuossa kupissa. Böllin kirjojen ympäristö on pääasiassa toisen maailmansodan jälkeinen tuhattu Saksa – valtakunta, jossa ei ollut tulevaisuutta, toivoa, ehjää kotia, ruokaa, uskoa, mahdollisuutta; valtakunta, jonka pääkaupungin naiset turmeltiin luhistumisen jälkeen keskimäärin kahdesti, valtakunta joka jaettiin keskeltä kahtia, valtakunta jonka jokainen asukas vielä tänään kantaa otsassaan, kielessään, Kainin merkkiä.

Böllin keromuksien kaduilla laahustavat ihmiset ovat nähneet ja osin kylväneet kuolemaa ja kärsimystä enemmän kuin ihminen pystyy käsittämään. Järjettömyys on jo vuosia sitten asettunut sellaisiin mittasuhteisiin, ettei kysymyksestä ”miksi?” ole jäljellä mitään. On vain ihmisiä, jotka voimiansa rippeillä laahustavat katuja ja yrittävät saada selville läheistensä kohtalon. Kysyttyään heidän peräänsä satoja, tuhansia, kertoja, he eivät enää edes odota saavansa vastausta. Yksi vahvimista kuvista halki Böllin tuotannon on nuori mies, joka maaten tai istuen polttaa kyltymättömästi tupakkaa.

Oli mukava poltella siinä piippua jonkun kanssa, tehdä samat liikkeet huulillaan, maiskutella ja puhallella tuskin kuuluvasti hengähdellen sinertäviä savupilviä, jotka kumpuavat harmaina keuhkoista...

En nähnyt ympärilleni. Tiesin yhtäkkiä miehen seuraavat kysymykset ja myös omat vastaukseni. Pelästyin hänen avatessa suunsa, mutta hän kysyi-kin:

”Etsittekö jotakuta?”

”Etsin”, sanoin hiljaa. (120)

Böll on huikea kirjailija, yksi modernin Euroopan keskeisimmistä. Hänen teemansa ovat niin oleellisia kuin ihmiselle mikään voi olla: uskonto, nälkä, seksuaalisuus, rakkaus, kuolema. Miljö, jossa kertomukset tapahtuvat tekee näistä kysymyksistä pelkkiä, niin riisuttuja, ettei mitään välimatkaa jää jäljelle.

Kerronta, joka on näennäisen eleetöntä, on niin fyysistä, että lukukokemus ei tapahdu ajattelussa, vaan elimistössä.

Palavien sielujen jälkipuheessa painotetaan kyseessä olevan nuoren, vasta ilmaisuaan etsivän, kirjailijan tuotantoa. Tekstiä on editoitu porukalla, jotta pilkut ja verbit olisivat ymmärrettävässä muodossa. On totta, että muutamassa virkkeessä keskeneräisyyden huomaa,

mutta Böll ei ole kielioppikirjailija. Hänen sanansa ovat niin rehellisiä, avoimia, vilpittömiä ja painavia, että vain koulumestari- ja lukija voi takertua muotoseikkoihin. Ihmissyys, tarkoitus, murtautuu läpi.

hänen suurista, harmaista, kurjista silmistään luin aluksi vain tämän: nälkää ja toivoa tuskin nimeksikään. Mutta en halunnut kiduttaa häntä kauaa, vaan kaivoin esiin tuoreen, tuoksuvan, valkean leivän... Hänen silmänsä kirkastuivat.

“Sinä olet hullu”, hän sanoi, “tai sitten minä olen hullu... tai olet ollut varkaissa... tai näen unta... tai...” Hän teki torjuvan eleen ja hieroi silmiään.

“Ei voi kerta kaikkiaan olla totta.”

– “Pidä hyvänäsi”, sanoin ja pitelin leipää hänen nenänsä alla, työnsin sen hänen käteensä ja annoin hänen kuulla tuoreen leivän kuoren rapinan. (146)

Böllin merkitys kytkeytyy hänen kykyynsä riisua ihmisyyden hyvin yksinkertaisiin ja vaikeasti vastattaviin kysymyksiin. Hänen mammuttimainen herkkyytensä, vilpittömyytensä ja viisautensa purkautuvat humanismiksi, jossa ei ole kaikuakaan jeesustelusta. Samalla hänen havaintonsa vetävät vertoja kenelle tahansa runoilijalle. Siitä, miten kirjallisuus voi käsitellä ihmiselämän tärkeimpiä kysymyksiä, ottaa vastuuta ja puolustaa niitä arvokkuuden rippeitä, jotka meistä ovat jääneet jäljelle, antaa Böll tyhjentävän esimerkin. Eikä hänen sanoistaan yksikään ole vanhennut, kuten vain myytit voivat uhmata aikaa.

Toisaalta Böllin henkilöahmot muodostavat myös tarkan kuvan eurooppalaisesta sivistyksestä. Kulttuurimme saavutukset ja käsittämättömän kokoiset epäonnistumiset ovat ristiriitana jokaisessa ihmisessä. Pohjimmiltaan vilpittömän ihmisen on neuvoton – seikka joka ilmenee uskonnossa, rakkaudessa, kuolemassa, taiteessa ja joka peitetään politiikassa, sodassa, oikeussalissa ja sanomalehdissä. Böllin keskeiseksi reunahuomioksi haluankin kiteyttää: meillä ei ole varaa menettää neuvottomuuttamme.